

Gabriel Alberto Ceballos Rodríguez
ORCID: 0000-0003-4957-3873
University of Tartu

Mare Ainsaar
ORCID: 0000-0002-9275-0997
University of Tartu

Wpływ rodzicielstwa na tożsamość etniczną. Badanie jakościowe wśród rodziców dzieci o mieszanym pochodzeniu etnicznym w Estonii

ABSTRAKT

Rodziny tworzone przez rodziców o różnym pochodzeniu etnicznym stanowią coraz liczniejszą grupę na całym świecie. Niniejszy artykuł analizuje wpływ rodzicielstwa na świadomość tożsamości etnicznej wśród rodziców dzieci o mieszanym pochodzeniu etnicznym w Estonii. Dane do badań zostały zebrane za pomocą wywiadów częściowo ustrukturyzowanych, przeprowadzonych osobno wśród matek i ojców.

Wyniki badań pokazują, że rodzicielstwo jest wydarzeniem życiowym, które wpływa na świadomość tożsamości etnicznej w tej grupie rodziców. Rozważania dotyczące przyszłości dziecka aktywizują u rodziców refleksję nad tożsamością etniczną. Analiza tożsamości etnicznej obejmuje zarówno argumenty psychologiczne, jak i bardziej praktyczne i namacalne, związane z życiem rodziców i ich dzieci. Rosnące zainteresowanie rodziców tożsamością etniczną wynika często właśnie z namysłu nad perspektywami, jakie otwierają się przed ich dziećmi. Wyniki badań wskazują, że na tożsamość etniczną rodziców wpływa jeden lub kilka z następujących mechanizmów powiązanych

SŁOWA KLUCZOWE

tożsamość etniczna,
rodzicielstwo,
rodziny mieszane,
osoby o mieszanym
pochodzeniu,
tożsamość społeczna

SPI Vol. 26, 2023/1
e-ISSN 2450-5366

DOI: 10.12775/SPI.2023.1.003pl
Nadesłano: 29.11.2022
Zaakceptowano: 6.01.2023

z perspektywami rozwojowymi ich dzieci: podniesienie świadomości, wzmocnienie komunikacji oraz rozwój tożsamości wieloetnicznej.

Według naszej wiedzy, jest to jedno z pierwszych badań dotyczących kwestii rodzicielstwa i tożsamości etnicznej, jakie zostały przeprowadzone w Estonii wśród rodziców dzieci o mieszanym pochodzeniu etnicznym.

Wstęp

Celem tego badania jest analiza mechanizmów zachodzących pomiędzy zmianą świadomości tożsamości etnicznej a rodzicielstwem wśród rodziców dzieci o mieszanym pochodzeniu w Estonii. Badaliśmy grupę rodzin mieszanych, w których jedno z rodziców jest urodzone za granicą, a drugie w kraju. Ta grupa rodziców jest słabo zbadana, ponieważ badania nad kształtowaniem się i rozwojem tożsamości etnicznej tradycyjnie koncentrowały się na rodzinach, w których oboje rodzice są urodzeni za granicą lub w których przynajmniej jedno z rodziców jest imigrantem w drugim pokoleniu (Feliciano, Rumbaut 2018).

Ponadto, badania nad tożsamością etniczną i imigracją zazwyczaj koncentrowały się na grupach mniej faworyzowanych, co przyćmiło badania nad nowo przybyłymi jednostkami, które mają wyższe dochody i wykształcenie lub są postrzegane jako mniej odległe kulturowo (Gaspar 2010). Jednak znaczenie tej grupy wzrasta, ponieważ badania pokazują, że liczba relacji między osobami urodzonymi w danym kraju a osobami urodzonymi za granicą rośnie w coraz bardziej zglobalizowanym świecie.

Badania nad tożsamością etniczną często skupiały się na nastolatkach i młodych dorosłych (Cheon i in. 2020; Crocetti 2017; Phinney, Devich-Navarro 1997; Umaña-Taylor, Fine 2004). Niniejsze badanie koncentruje się bardziej na etapach rozwoju tożsamości w ramach jej przejmowania i odkrywania. Znacznie mniej uwagi poświęcono bardziej dojrzałym grupom, w których etap afirmacji postrzegany jest jako bardziej powszechny (Schwartz i in. 2014).

Niniejsza praca ma na celu wypełnienie luki w badaniach nad rolą rodzicielstwa jako ważnego wydarzenia, które w rodzinach mieszanych wywiera pewien wpływ na tożsamość etniczną.

Kontekst teoretyczny

Tożsamość jest złożonym pojęciem, które – mówiąc prostym językiem – pomaga ustalić, za kogo człowiek się uważa (Koczan 2014). Osoba może mieć wiele tożsamości indywidualnych i społecznych. Te ostatnie to tożsamości dzielone z innymi ludźmi, którzy również czują się członkami tej samej grupy (J.C. Turner, Reynolds 2012). Teoria tożsamości społecznej głosi, że przynależność wynika z wiedzy jednostki o członkostwie w danej grupie i z wartości emocjonalnej, jaką z nią wiąże (Tajfel, Turner 2004). Niemniej, poza przypisaniem siebie samego do określonej grupy, tożsamości społeczne zazwyczaj wymagają uznania tego przypisania przez inne osoby, które mogą, ale nie muszą być członkami tej samej grupy. Inni członkowie grupy mogą potwierdzić określone atrybuty lub nadać inne członkom określonej grupy etnicznej (Horowitz 1975).

Gdy takie atrybuty przypisane zostają w sposób sztywny i bezkrytyczny wszystkim członkom grupy etnicznej w określonym kontekście, mogą stać się stereotypami (J.C. Turner, Reynolds 2012), co niekiedy może mieć również negatywny wpływ na rozwój psychologiczny i dobrostan jednostek (Haslam i in. 2009; Rumbaut 1995) oraz na ich zdolność do socjalizacji (Gonzales-Backen 2013). Z kolei pozytywne poczucie tożsamości ma również dobry wpływ na samoocenę i postawy społeczne jednostek (Haslam i in. 2009), a nawet może prowadzić do pozytywnych wyników akademickich i zawodowych (Akerlof, Kranton 2000).

Podobnie jak inne tożsamości społeczne, tożsamość etniczna (EI – *ethnic identity*) może się zmieniać przez całe życie jednostki (Crocetti 2017; Marcia 1966; Phinney 1989). Tuż po urodzeniu i we wczesnym dzieciństwie osoby zaczynają przejmować pierwsze znaczniki tożsamości (takie jak umiejętności językowe i praktyki kulturowe lub religijne) od swoich rodziców i od społeczności, w której żyją (Gonzales-Backen 2013). Aspekty te są zazwyczaj wzmacniane w latach szkolnych, kiedy dzieci i młodzież nabywają pewnej wizji historii i zaczynają się uczyć wartości i norm obowiązujących w danym społeczeństwie od rówieśników i innych osób, które uważają za ważne (Isaacs 1975). Literatura sugeruje, że świadomość jednostek w zakresie tożsamości społecznej i etnicznej rodzi się zazwyczaj przed osiągnięciem wieku nastoletniego, czyli na etapie, który

niektórzy autorzy określają mianem przejęcia tożsamości (Phinney 1989). Na tym etapie, dzięki interakcji z rówieśnikami, jednostki stają się świadome, jakie atrybuty tożsamości są cenione i akceptowane przez społeczeństwo. Eksploracja tożsamości jest etapem, który występuje po jej przejęciu; z kolei po eksploracji następuje etap osiągnięcia lub rozwiązania tożsamości, w którym jednostki doświadczają pewnego poczucia własnej etniczności (Gonzales-Backen 2013). Jak wspomniano wcześniej, kształtowanie się tożsamości nie jest procesem liniowym.

Różne tożsamości mogą się stać ważniejsze w konkretnych okresach życia osoby. Na przykład przynależność do fandomu (społeczność fanów) lub subkultury może być ważniejsza w okresie nastoletnim; tożsamość narodowa może być ważniejsza we wczesnym okresie dorosłości, np. w krajach, w których służba wojskowa jest obowiązkowa; natomiast przynależność do grupy zawodowej może być ważniejsza w całym okresie dorosłości, szczególnie wśród osób dojrzałych (Horowitz 1975; Turner 1982). Niektóre badania sugerują, że osoby w wieku 30 lat i starsze (w tym niektóre grupy imigrantów) mają tendencję do koncentrowania się na innych tożsamościach społecznych, takich jak zawód i status społeczny, a nie na tożsamości etnicznej (Feliciano, Rumbaut 2018).

Tożsamość etniczna może być istotna dla jednostek w zależności od ich doświadczeń oraz od tego, czy ta tożsamość ma jakikolwiek wpływ na ich interakcje z innymi ludźmi (Song 2021). Pod tym względem elementy takie jak posiadanie innego wyglądu czy dystans kulturowy wobec społeczeństwa przyjmującego mogą odgrywać ważną rolę.

Przykładowo, badania pokazują, że w niektórych krajach zachodnich osoby o mieszanym pochodzeniu i odmiennym wyglądzie czasami mają trudności z uznaniem przynależności do grupy większościowej, co wpływa na sposób, w jaki doświadczają i rozwijają swoje poczucie tożsamości etnicznej (Song, Liebler 2022). Z kolei grupy imigrantów postrzegane jako jednorodne pod względem fenotypicznym i kulturowym nie są poddawane tej presji (Gaspar 2010). Może to być pewna korzyść, jednak istnieje również groźba, że spowoduje to pewne problemy związane z tożsamością etniczną na określonych etapach ich życia, np. podczas zakładania rodziny z partnerem z innej grupy czy w trakcie sprawowania opieki rodzicielskiej.

Niewiele jest informacji na temat wpływu rodzicielstwa jako wydarzenia życiowego, które kształtuje tożsamość etniczną – zwłaszcza tożsamość rodziców w rodzinach mieszanych. Badania nad rodzicielstwem i tożsamością etniczną koncentrowały się głównie na pojęciu inwestycji rodziców w swoje dzieci – na wysiłkach podejmowanych przez rodziców w celu rozwijania umiejętności społecznych i poznawczych swoich dzieci, aby zapewnić im przewagę konkurencyjną w przyszłości (Campbell et al. 2019).

Jedną z przyczyn braku takich badań może być fakt, że rodzice w rodzinach mieszanych są ogólnie słabo zbadaną grupą, zwłaszcza gdy jedno z rodziców jest urodzone za granicą, a drugie ma tożsamość etniczną grupy większościowej. Literatura wskazuje, że możliwe przyczyny takiego stanu rzeczy to: (i) tradycyjne postrzeganie relacji między obcokrajowcami i obywatelami jako wskaźnika wysokiego poziomu integracji (Song 2009) oraz (ii) postrzeganie partnerów z rodzin mieszanych jako obywateli świata, którzy przekraczają granice tożsamości etnicznej, gdy mają wyższy poziom wykształcenia i dochodów, np. Eurostars, *free-movers* (studenci uczestniczący w programach umożliwiających pobyty za granicą) (Gaspar 2010).

Metodologia badań

Uczestnicy

Wywiady z czterdziestoma rodzicami z mieszanych związków partnerskich przeprowadzono w okresie od stycznia do listopada 2022 roku. Mieszane partnerstwo oznacza tutaj, że jedno z rodziców było urodzonym w Estonii Estończykiem, a drugie urodzonym za granicą nie-Estończykiem. Wobec braku specjalnych organizacji dla rodzin o mieszanym pochodzeniu etnicznym, początkowo zwrócono się do tych rodziców poprzez istniejące w mediach społecznościowych grupy dla obcokrajowców mieszkających w Estonii. Zostało to połączone z techniką „kuli śnieżnej”, w ramach której rodzice polecali innych uczestników spełniających dane kryteria.

Tabela 1 zawiera charakterystykę uczestników według płci, pochodzenia estońskiego lub obcego, jak również wieku. Dane te zostały od uczestników uzyskane za pomocą kwestionariusza kontrolnego przesłanego do nich po wywiadzie.

Tabela 1. Skład próby respondentów

	Mężczyźni	Kobiety	Razem
25–35 lat	7	9	16
36–45 lat	11	8	19
46–55 lat	3	2	5
Respondenci urodzeni w Estonii	5	15	20
Respondenci urodzeni w innym kraju UE	4	4	8
Respondenci urodzeni w kraju spoza EU	11	1	12
Zamieszkujący z partnerem pod jednym dachem	17	17	34

Źródło: badania własne.

Większość respondentów miała jedno dziecko, podczas gdy pięciu respondentów miało dwoje dzieci, a trzech respondentów miało troje lub więcej dzieci. Z ogólnej liczby dwudziestu sześciu dzieci dziewiętnaścioro było w wieku od zera do siedmiu lat, czworo – w wieku od ośmiu do dziesięciu lat, a troje – w wieku od dwunastu do piętnastu lat.

Dane socjoekonomiczne wykazały, że uczestnicy byli wykształceni, a dwudziestu siedmiu z nich posiadało tytuł magistra lub doktora. Dziesięciu respondentów miało tytuł licencjata, a trzech miało wykształcenie zawodowe lub średnie.

Dwudziestu jeden uczestników pracowało w biznesie lub w sektorze programowania estońskiej branży IT, ośmiu pracowało w sektorze nauki i edukacji, a pozostali w służbie zdrowia, sektorze publicznym lub innych sektorach. Dwoje uczestników było na urlopie wychowawczym w czasie przeprowadzania wywiadów.

Wywiady

Z rodzicami przeprowadzono osobne wywiady z wykorzystaniem technik wywiadu półstrukturalnego. Wywiady były prowadzone online w uzgodnionych godzinach, w zależności od dostępności uczestników. Jeden uczestnik zgodził się na wywiad osobisty. Każdy wywiad trwał około czterdziestu pięciu minut. Większość uczestników uczestniczyła w wywiadach w domu lub w pracy. Wielu z nich wykorzystywało swoje przerwy w pracy na udział w wywiadach,

a niektórzy zgodzili się na wywiady wieczorem po pracy lub w weekendy, kiedy byli w domu.

Wszystkie wywiady przeprowadzono przy użyciu oprogramowania do wideokonferencji z możliwością nagrywania dźwięku, tj. Zoom lub Teams. Nagrania audio zostały przepisane przy użyciu funkcji transkrypcji MS Word.

Przed każdym wywiadem uczestnicy wyrażali zgodę na nagrywanie i transkrypcję wywiadu do dalszej analizy. Zostali również ponownie poinformowani, że wywiady będą poufne, co było powiedziane już przy pierwszym kontakcie.

Większość wywiadów została przeprowadzona w języku angielskim. Niemniej, pięć wywiadów przeprowadzono w języku hiszpańskim, ponieważ ten język ułatwiał lepszą komunikację między badaczem przeprowadzającym wywiady a rozmówcami. Uwagi tych uczestników zostały przetłumaczone na język angielski na potrzeby niniejszego opracowania.

Analizy

Do analizy transkrybowanych wywiadów użyliśmy analiz tematycznych. Rodzicielstwo jest głównym przedmiotem naszego badania, a w wyniku analiz uzyskaliśmy kody, które zostały sklasyfikowane według podtematów ukazujących różne mechanizmy tożsamości związane z rodzicielstwem, jak pokazano w Tabeli 2.

Tabela 2. Kody i słowa kluczowe w analizach rodzicielstwa pod kątem tożsamości etnicznej

Zwiększona świadomość	• Poczucie odpowiedzialności za uczenie dziecka • Wyrażanie elementów składowych tożsamości etnicznej (np. język, praktyki kulturowe/religijne) • Własne wartości • Język/tradycje/praktyki kulturowe (np. religia, jedzenie, muzyka) • Święta państwowe • Dostęp do sieci rodzinnych i wspólnotowych (w kraju i za granicą) • Używanie mediów z kraju pochodzenia
-----------------------	--

Lepsza komunikacja	• Lepsza komunikacja werbalna/emocjonalna • Rozwój więzi emocjonalnej (np. z rodziną/społecznością/szerszym środowiskiem społecznym) • Namacalne korzyści (np. wielojęzyczność, globalna mobilność, większa kreatywność, lepsza praca, „kapitał kosmopolityczny”)
Rozwój tożsamości wieloetnicznej	• Poczucie tożsamości wielokulturowej/wieloetnicznej • Rodzina (dom) wielokulturowa/wieloetniczna (np. gdy osoba ją opisuje) • Poczucie przynależności do grupy partnera • Przejęcie elementów charakterystycznych dla grupy partnera (np. praktyki kulturowe, język, styl komunikacji)

Źródło: Badania własne.

Zakodowaliśmy też kategorie znaczenia tożsamości etnicznej wśród uczestników, jak również wszelkie życiowe wydarzenia, jakie zostały uznane za ważne dla świadomości tożsamości etnicznej. I wreszcie, przepisując cytaty na potrzeby niniejszego artykułu zmodyfikowaliśmy elementy mogące ułatwić identyfikację uczestników (np. płeć, cechy związane z narodowością) tak, by zachować poufność.

Wyniki

Wielu respondentów zauważyło, że rozpoznaje różne tożsamości społeczne, do których czują przynależność w danym momencie swojego życia:

Jestem specjalistą. Jestem (rodzicem), jestem (partnerem), jestem (osobą mojej płci), jestem przyjacielem, jestem (dzieckiem mojego rodzica), a pod względem narodowości uważam się za (kogoś z mojej grupy etnicznej). Jest więc kilka warstw (i) w pewnych okresach mojego życia jedna jest prawdopodobnie ważniejsza od drugiej (EF7).

Niektórzy respondenci wspominali, że ich zdaniem rodzicielstwo, zawód, stan cywilny lub bycie częścią społeczności, która podziela te same zainteresowania/hobby, są bardziej istotnymi rodzajami tożsamości społecznej niż tożsamość etniczna.

Na poziomie świadomym nie sędzę, aby moja tożsamość etniczna zajmowała bardzo wysokie miejsce w moim własnym rankingu. Z pewnością nie zajmuje ona moich świadomych myśli tak często, podczas gdy bycie (rodzicem) zajmuje wiele miejsca w mojej świadomości, podobnie jak bycie (partnerem) czy pracownikiem (FM10).

Gdy mieszkam za granicą, nie muszę komunikować się z ludźmi (z mojej grupy etnicznej)... (Wolę) szukać osób, które wykonują tę samą pracę lub lubią (moje ulubione hobby) (EF8).

Ponadto, dla niektórych rozmówców tożsamość etniczna wydawała się być nieco staroświeckim pojęciem, które woleliby zastąpić bardziej otwartym i międzynarodowym sposobem myślenia – np. pojęciem globalnego obywatelstwa. Był to termin, którego niektórzy uczestnicy używali do opisanie siebie, czując, że zdobyli to, co autorzy nazywają kapitałem kosmopolitycznym: akademickie i zawodowe kompetencje oraz umiejętności umożliwiające pracę i życie w środowisku międzynarodowym (Weenink 2008):

(Ze względu na moje wykształcenie) mam międzynarodowy sposób myślenia [...]. Nauczyłem się i wierzę, że kiedy kultury są otwarte na słowo, to również ewoluują, a kiedy kultura jest zamknięta w swojej bańce, to jest skazana na śmierć (EF4).

Wcześniej byłem naprawdę dumny z tego, że jestem (z mojej grupy etnicznej). Potem, po dwóch latach spędzonych w szkole za granicą, nadal czułem się dumny, ale nie czułem już, że jest to tak istotne w świecie. Czułem się bardziej jak obywatel świata, a nie tylko osoba (z mojej grupy etnicznej) (EF6).

Koncentrując się na wypowiedziach uczestników dotyczących tożsamości etnicznej, ustaliliśmy trzy główne kategorie:

(1) Tożsamość etniczna w ogóle nie jest istotna.

Rozmówcy z pierwszej kategorii uznali tożsamość etniczną za nieistotną, ponieważ prawie nigdy nie odegrała ona znaczącej roli w ich dotychczasowym życiu. Uczestnicy ci należeli również do tych, którzy początkowo mieli większe trudności z precyzyjnym sformułowaniem swoich odpowiedzi:

Tożsamość etniczna nigdy nie była dla mnie ważna. Nie jestem patriotką. Byłabym szczęśliwa, gdybym była (z innego kraju niż ten, w którym mieszkam), bo lubię tamtejszych ludzi i ich charakter oraz sposób traktowania pracowników tam zatrudnionych (EF9).

Nie wiem (czym jest tożsamość etniczna). Nie mogę powiedzieć, że należę do jakiegokolwiek grupy. Pierwszą rzeczą, która przychodzi mi do głowy, gdy o tym myślę, jest to, jakie jem potrawy (EF19).

(2) Tożsamość etniczna nie jest bardzo istotna.

Drugą grupą uczestników byli ci, dla których tożsamość etniczna nie była zbyt ważna i uważali, że jest ona istotna tylko w pewnych

okolicznościach podczas takich wydarzeń życiowych, jak np. pobyt za granicą:

Jako cudzoziemiec mieszkający w obcym kraju, napotykam na przeszkody [...] ale dopóki nie napotykam przeszkody to nie myślę zbyt wiele o tożsamości etnicznej u siebie czy u innych (FM10).

(3) Tożsamość etniczna jest istotna.

W przeciwieństwie do dwóch pierwszych grup, tożsamość etniczna była ważna dla uczestników trzeciej kategorii, dla których okazała się być istotną cechą wpływającą na sposób doświadczania świata i interakcji z ludźmi wokół:

Od dzieciństwa zmagam się z (tożsamością etniczną), ponieważ urodziłam się i dorastałam w (kraju), ale w domu mówiłam (innym językiem) i byłam narażona na kontakt z innymi mediami i kulturą [...] Czuję się nieswojo, wchodząc w interakcje z obiema grupami (w których mieszkam), ponieważ zawsze mam poczucie, że jestem gdzieś pomiędzy. W obydwu grupach znajduję rzeczy, które są nie do przyjęcia i takie, z którymi się identyfikuję. (Tożsamość etniczna) ciągle zaprzęta mi umysł i chociaż moje doświadczenia były w większości pozytywne, za każdym razem, gdy wchodzę w nową interakcję z jakąś osobą, nie wiem, co ona sobie pomyśli. I zazwyczaj nie ma żadnego problemu, ale jednak odczuwam pewien dodatkowy stres (EF12).

Jestem z wielokulturowego środowiska. Moi rodzice pochodzą z (dwóch różnych miejsc), a ja dorastałam w (dużym mieście w innym kraju) [...] Kiedy ludzie pytają mnie skąd jestem, mówię, że jestem (stamtąd), ale często muszę wyjaśniać złożoność różnych wpływów, z którymi dorastałam [...] Myślę, że mam bogatsze doświadczenie (z tego powodu), ale czasem mi to przeszkadza. Jest to trudne dla mnie i trudne dla ludzi, z którymi wchodzę w interakcje (FF2).

Rodzicielstwo a tożsamość etniczna

Kiedy uczestnicy zostali zapytani o wydarzenia życiowe, które wpłynęły na ich świadomość tożsamości etnicznej, większość z nich udzieliła odpowiedzi chronologicznych.

Kiedy chodziłam do szkoły, zaczęłam zdawać sobie sprawę, że jedzenie jest inne niż to, które jadłam w domu [...] Obchodziliśmy święta narodowe i ludzie starali się pielęgnować pamięć o niektórych wydarzeniach. (Jednak) nie były one częścią mojej własnej historii i tożsamości (FF2: EI istotna).

Niektórzy respondenci mówili o pobycie za granicą (głównie w czasie studiów) jako o pierwszym wydarzeniu, które mogli określić jako mające wpływ na ich świadomość tożsamości etnicznej:

Spędziłem kilka miesięcy (za granicą), gdy miałem (dwadzieścia kilka lat). To sprawiło, że zacząłem myśleć o sobie w kategoriach bardziej etnicznych lub postrzegać siebie inaczej. Teraz to się pewnie zmieniło, ale wtedy czułem, że ludzie z (mojej grupy etnicznej) nie zawsze są postrzegani pozytywnie (EF14: EI nieistotna).

Za wydarzenie wpływające na świadomość tożsamości etnicznej uznano również nawiązanie związku partnerskiego z cudzoziemcem (przed zostaniem rodzicem). Dla niektórych to wydarzenie życiowe prowadziło do rozwoju poczucia przynależności do tożsamości etnicznej partnera, dla innych zaś skutkowało afirmacją własnej tożsamości etnicznej:

Faktycznie czuję się trochę jakbym był (z grupy etnicznej mojej partnerki). Trudno to ująć w słowa, ale myślę, że wynika to z naszego światopoglądu. Zmienił się też trochę mój wygląd, a także przejąłem pewne tradycje, które teraz pielęgnuję (EF6: EI istotna).

Czuję, że zachowuję się bardziej (jak osoba z grupy etnicznej mojego partnera), kiedy jestem w pobliżu rodziny (mojego partnera) [...] To nie jest coś, czego musiałam się nauczyć. Myślę, że to się po prostu stało (EF19: EI nieistotna).

Dzięki temu, że mój (partner) jest z innego kraju, i że miałam okazję żyć w innej społeczności, uświadomiłam sobie, że jestem (z mojej grupy etnicznej) (EF9: EI istotna).

W większości wywiadów rodzicielstwo było tym wydarzeniem życiowym, które skłoniło uczestników do refleksji nad własną tożsamością etniczną. Możemy wyróżnić trzy konkretne, wzajemnie niewykluczające się mechanizmy aktualizacji tożsamości etnicznej związane z rodzicielstwem, które opisujemy poniżej:

(i) Podwyższona świadomość ze względu na odpowiedzialność związaną z byciem wzorcem osobowym i nauczycielem określonej kultury

Wielu uczestników, zarówno w kategoriach silnej, jak i słabej tożsamości, wyrażało opinię, że rodzicielstwo zwiększyło znaczenie, jakie przywiązywali do swojej tożsamości etnicznej, która od tego momentu stała się dla nich bardziej istotną tożsamością społeczną.

Stało się tak głównie z powodu konieczności przekazania dziecku swojej kultury etnicznej. Rodzic czuł się odpowiedzialny za swoją nową rolę – rolę nauczyciela:

Moje poczucie tożsamości (etnicznej) zmieniło się po kilku latach mieszkania za granicą, ale jeszcze bardziej od kiedy mam (dzieci) [...] Czuję, że muszę nauczyć je, czym jest dla mnie rodzina i jakie są moje wartości, które czasami różnią się od wartości mojego partnera (FM15: EI istotna).

Nigdy nie czułam się zbyt mocna (w kwestii mojej tożsamości etnicznej), nawet gdy zaczęłam mieszkać za granicą; nie było dla mnie ważne, by mieć silną więź (z moją grupą etniczną) [...] ale to się zmieniło, odkąd mam dziecko, ponieważ czuję się odpowiedzialna za zapewnienie (mu) tożsamości i wartości, które obecnie są dla mnie ważne (FM8: EI nie bardzo istotna).

(Moje dzieci) nauczyły mnie wiele o mnie samej. W przeszłości nie traktowałam tradycji kulturowych (mojej grupy etnicznej) zbyt poważnie [...] ale teraz celebruję je bardziej (niż kiedykolwiek wcześniej) i wprowadzam w nie dzieci, ponieważ mają zagranicznego (rodzica) (EF9: EI nieistotna).

Część ich roli rodzicielskiej wiąże się z zapewnieniem, że ich dzieci mają poczucie przynależności do swojej grupy etnicznej, mimo że mają rodziców z różnych środowisk:

Widzę wiele pozytywnych rzeczy w (grupie etnicznej mojego partnera), ale widzę też rzeczy, które chcę, aby moje dziecko robiło i czuło tak samo jak (dzieci z mojej grupy etnicznej). To skłoniło mnie do potwierdzenia własnego poczucia tożsamości i wybrania tych elementów, których chcę, aby moje dziecko się nauczyło – tak, jakby to był swego rodzaju „pakiet” (FM8: EI nie bardzo istotna).

(ii) Lepsza komunikacja

Uczestnicy zarówno z silnych, jak i słabych grup tożsamościowych stwierdzili, że rodzicielstwo skłoniło ich do potwierdzenia poczucia tożsamości etnicznej ze względu na potrzebę komunikacji i przynależności.

Podawali różne powody takiego stanu rzeczy, począwszy od indywidualnych aspektów emocjonalnych, komunikacyjnych i afektywnych, poprzez bardziej namacalne rzeczy, które – ich zdaniem – mogły przynieść ogólne korzyści zarówno im samym, jak i ich dzieciom w przyszłości. Jednym z tych mechanizmów było zapewnienie skutecznej komunikacji werbalnej i emocjonalnej, a także silnych więzi emocjonalnych z dziećmi poprzez rozwój własnej tożsamości etnicznej:

Gdybym nie przekazała (tożsamości) moim (dzieciom); gdybym nie rozmawiała z (nimi) w (moim języku) na co dzień i nie spędzała z nimi czasu, skończyłoby się na tym, że wchłonęłyby (tożsamość mojego partnera) i obawiam się, że wówczas oddalilibyśmy się od siebie w jakimś stopniu. Nie byłiby w stanie zrozumieć nie tylko mojego języka, ale także mojego sposobu komunikacji i wyrażania siebie (FM11: EI nie bardzo istotna).

Drugi mechanizm postrzegany był przez niektórych uczestników jako element, który może zapewnić ich dzieciom to, co niektórzy autorzy nazwali kapitałem kosmopolitycznym (Weenink 2008): przewagę konkurencyjną w pracy i życiu w międzynarodowym środowisku, a w konsekwencji poprawę ich perspektyw akademickich i/lub zawodowych:

Uczę dzieci (mojego języka i kultury), aby rozumiały, jaką jestem osobą. [...] To naprawdę fajne i myślę, że zawsze dobrze jest mieć dla nich inną perspektywę. Może jest to również dobre dla ich przyszłej pracy, ponieważ (mój język) nie jest językiem europejskim. Niewiele osób potrafi się nim posługiwać w stopniu płynnym (FF16: EI nie bardzo istotna).

Niektórzy respondenci wyrazili nawet gotowość dostosowania swojej tożsamości etnicznej do potrzeb dzieci, aby osiągnąć ten cel:

Będę dostosowywać swoją tożsamość etniczną) zgodnie z potrzebami moich (dzieci) [...] i kiedy (one) zrozumieją, że mają złożone i międzynarodowe pochodzenie, prawdopodobnie będziemy mogli zrobić kolejny krok i żyć w innych krajach, co jeszcze bardziej wzbogaci ich zasoby kulturowe (FF1: EI istotna).

(iii) Rozwijanie tożsamości wieloetnicznej

Uczestnicy nie zgłaszali zmian w przynależności do tożsamości etnicznej w związku z rodzicielstwem. Dla nielicznych uczestników, którzy doświadczyli tego procesu, nastąpił on już wcześniej w życiu, a jego przyczyny były zróżnicowane. Niemniej, wielu rozmówców stwierdziło, że czują, iż ich tożsamość etniczna wzbogaciła się o elementy obce w wyniku pozostawania częścią wieloetnicznej rodziny:

Nasza rodzina ma dwie kultury. [...] Przejęłam wiele z kultury (mojego partnera) zarówno dla mojej rodziny, jak i dla siebie. To samo stało się w przypadku mojego partnera z (moją kulturą). Jesteśmy wielokulturowi indywidualnie, a także jako rodzina. Obie kultury są zawsze obecne w naszym domu (FM8: EI nie bardzo istotna).

Im dłużej mieszkam (za granicą), tym bardziej czuję się pomiędzy (tożsamościami etnicznymi). Mam jednak nadzieję, że celebrowanie tradycji (mojej

grupy etnicznej) z moimi (dziećmi) i moim (partnerem) da mi możliwość dalszego podtrzymywania (mojej pierwotnej tożsamości etnicznej) (FM14: EI istotna).

Omówienie wyników i wnioski

Według naszej wiedzy, jest to jedno z pierwszych badań nad rozwojem tożsamości etnicznej przeprowadzonych wśród rodziców osób o mieszanym pochodzeniu (obcokrajowców) w Estonii. Jest to niedostatecznie zbadana grupa, którą badacze powinni analizować dalej – także w innych kontekstach geograficznych, w których można napotkać osoby o wieloetnicznym pochodzeniu (Sam, Berry 2010; Song, Liebler 2022).

Badaliśmy wpływ rodzicielstwa na świadomość tożsamości etnicznej rodziców z mieszanych etnicznie związków w Estonii. Pomimo różnych wartości, jakie uczestnicy przypisywali tożsamości etnicznej, wyniki tego badania jakościowego ujawniły, że dla większości respondentów zostanie rodzicem świadomie lub nieświadomie wpłynęło na sposób, w jaki postrzegali i doświadczali swojej tożsamości etnicznej. Pod tym względem zidentyfikowano trzy mechanizmy zmiany tożsamości: (i) zwiększenie świadomości tożsamości etnicznej w związku z odpowiedzialnością wynikającą z bycia wzorem do naśladowania i nauczycielem danej kultury, (ii) poprawa komunikacji, która następuje w celu zapewnienia udanej komunikacji werbalnej i emocjonalnej, a nawet poprawa perspektyw dla swoich dzieci i siebie oraz (iii) rozwój poczucia tożsamości wieloetnicznej. Mechanizmy te nie są wyłączne, gdyż niektórzy uczestnicy mogą stosować jeden lub więcej z nich. Ponadto, zrozumienie ich jest ważne z następujących powodów:

Literatura wskazuje, że przywiązanie do tożsamości etnicznej obniża się w okresie dorosłości (w tym w grupach klasyfikowanych jako grupy imigrantów drugiego pokolenia), kiedy to inne tożsamości społeczne stają się bardziej istotne w związku z wydarzeniami życiowymi, takimi jak rodzicielstwo (Feliciano, Rumbaut 2018). Niemniej, pierwsze dwa wyniki sugerują, że – podczas gdy inne grupy dorosłych są być może bardziej skoncentrowane na innych tożsamościach społecznych, takich jak te związane ze statusem

społeczno-ekonomicznym – dla naszej grupy rodziców tożsamość etniczna stała się ważna po narodzinach dziecka do tego stopnia, że zaczęli kultywować pewne elementy tej tożsamości bardziej intensywnie niż wcześniej. Nawet odpowiedzi tych uczestników, którzy wcześniej deklarowali, że tożsamość etniczna nie jest dla nich istotna wskazywały na to, że – po narodzinach dziecka o mieszanym pochodzeniu – zaczęła ona odgrywać ważną rolę, co wyrażało się w tym, że zaczęli oni funkcjonować w ramach jednego lub kilku mechanizmów odkrytych w niniejszym badaniu. Odkrycie to wskazuje, że tożsamość etniczna jest kształtowana przez rodzicielstwo i może pozostać istotnym wymiarem rodzin mieszanych, nawet jeśli ich członkowie są dobrze wykształceni i postrzegają siebie jako obywateli świata. Pod tym względem niniejsze badanie odpowiada na sugestie innych badań odnoszące się do dalszej analizy roli tożsamości etnicznej w rodzinach obcokrajowców (Gaspar 2010; Song 2009; Sowa-Beh-tane 2017).

Badania wykazały również, że niektórzy z uczestniczących w nich rodziców mają dość praktyczne podejście do tożsamości etnicznej. Wynik ten sugeruje, że pewne grupy we współczesnym społeczeństwie mogą pragnąć przynależności do niektórych grup etnicznych nie tylko z racji procesów poznawczych wynikających z więzi emocjonalnych (Tajfel, Turner, 2004), ale też z powodu bardziej namacalnych korzyści, takich jak „kapitał kosmopolityczny” (Weenink 2008), co również może być ciekawym przyczynkiem do dalszych badań.

Ograniczenia

Jednym z ograniczeń tego badania było to, że większość uczestników była dobrze wykształcona i pracowała głównie w środowisku międzynarodowym. Dlatego też w przyszłych badaniach warto byłoby sprawdzić, czy postawy wobec tożsamości etnicznej różnią się w grupach rodziców dzieci o mieszanym pochodzeniu, którzy należą do grup o niższym poziomie dochodów i wykształcenia.

Ponadto, wielu ankietowanych rodziców miało dzieci w wieku poniżej siedmiu lat, co oznacza, że rodzicielstwo było stosunkowo niedawnym wydarzeniem w ich życiu. Odpowiedzi kilku rodziców ze starszymi dziećmi sugerują, że ich zaangażowanie we wspieranie tożsamości etnicznej może nie być tak intensywne, gdy ich dzieci

wchodzą w okres dojrzewania. Dobrze byłoby zbadać wszelkie zmiany w poglądach uczestników po kilku latach, a także przeanalizować przyczyny takiego stanu rzeczy w badaniach podłużnych.

Bibliografia

- Akerlof G.A., Kranton R.E. (2000). *Economics and Identity*, „The Quarterly Journal of Economics”, t. 115, nr 3, s. 715–753, <https://doi.org/10.1162/003355300554881>.
- Campbell S., Nuevo-Chiquero A., Popli G., Ratcliffe A. (2019). *Parental Ethnic Identity and Child Development*. IZA Discussion Paper No. 12104, „The Sheffield Economic Research Paper Series”, ref. 2019003, <https://doi.org/10.2139/ssrn.3390092>.
- Cheon Y.M., Ip P.S., Haskin M., Yip T. (2020). *Profiles of Adolescent Identity at the Intersection of Ethnic/Racial Identity, American Identity, and Subjective Social Status*, „Frontiers in Psychology”, t. 11, art. 959, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00959>.
- Crocetti E. (2017). *Identity Formation in Adolescence: The Dynamic of Forming and Consolidating Identity Commitments*, „Child Development Perspectives”, t. 11, nr 2, s. 145–150, <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/cdep.12226>.
- Feliciano C., Rumbaut R.G. (2018). *Varieties of Ethnic Self-Identities: Children of Immigrants in Middle Adulthood*, „RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences”, t. 4, nr 5, s. 26–46, <https://doi.org/10.7758/rsf.2018.4.5.02>.
- Gaspar S. (2010). *Family and Social Dynamics*, „Portuguese Journal of Social Sciences”, t. 9, nr 2, s. 109–125, <https://doi.org/10.1386/pjss.9.2.109>.
- Gonzales-Backen M.A. (2013). *An Application of Ecological Theory to Ethnic Identity Formation Among Biethnic Adolescents*, „Family Relations”, t. 62, nr 1, s. 92–108, <http://www.jstor.org/stable/23326029>.
- Haslam S., Jetten J., Postmes T., Haslam C. (2009). *Social Identity, Health and Well-Being: An Emerging Agenda for Applied Psychology*, „Applied Psychology”, t. 58, nr 1, s. 1–23, <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2008.00379.x>.
- Horowitz D.L. (1975). *Ethnic Identity*, [w:] N. Glazer, D.P. Moynihan (red.), *Ethnicity: Theory and Experience*, wyd. 5, Cambridge, MA: Harvard University Press, s. 111–140.
- Isaacs H.R. (1975). *Basic Group Identity: the Idols of the Tribe*, [w:] N. Glazer, D.P. Moynihan (red.), *Ethnicity: Theory and Experience*, wyd. 5, Cambridge, MA: Harvard University Press, s. 29–52.
- Koczan Z. (2014). *Does Identity Matter?*, „Migration Studies”, t. 4, nr 1, s. 116–145, <https://doi.org/10.1093/migration/mnv021>.

- Marcia J.E. (1966). *Development and Validation of Ego-Identity Status*, „Journal of Personality and Social Psychology”, t. 3, nr 5, s. 551–558, <https://doi.org/10.1037/h0023281>.
- Phinney J.S. (1989). *Stages of Ethnic Identity Development in Minority Group Adolescents*, „The Journal of Early Adolescence”, t. 9, nr 1–2, s. 34–49, <https://doi.org/10.1177/0272431689091004>.
- Phinney J.S., DeVich-Navarro M. (1997). *Variations in Bicultural Identification Among African American and Mexican American Adolescents*, „Journal of Research on Adolescence”, t. 7, nr 1, s. 3–32, doi:10.1207/s15327795jra0701_2.
- Rumbaut R. (1995). *The Crucible Within: Ethnic Identity, Self-Esteem, and Segmented Assimilation Among Children of Immigrants*, „International Migration Review”, t. 28, nr 4, s. 748–794, <https://doi.org/10.2307/2547157>.
- Sam D.L., Berry J.W. (2010). *Acculturation: When Individuals and Groups of Different Cultural Backgrounds Meet*, „Perspectives on Psychological Science”, t. 5, nr 4, s. 472–481, <http://www.jstor.org/stable/41613454>.
- Schwartz S.J., Syed M., Yip T., Knight G.P., Rivas-Drake D., Lee R.M., Ethnic and Racial Identity in the 21st Century Study Group. (2014). *Methodological Issues in Ethnic and Racial Identity Research with Ethnic Minority Populations: Theoretical Precision, Measurement Issues, and Research Designs*, „Child Development”, t. 85, nr 1, s. 58–76, <http://www.jstor.org/stable/24030521>.
- Song M. (2009). *Is Inter-marriage a Good Indicator of Integration?*, „Journal of Ethnic and Migration Studies”, t. 35, nr 2, s. 331–348, <https://doi.org/10.1080/13691830802586476>.
- Song M. (2021). *Who Counts as Multiracial?*, „Ethnic and Racial Studies”, t. 44, nr 8, s. 1296–1323, <https://doi.org/10.1080/01419870.2020.1856905>.
- Song M., Liebler C. (2022). *What Motivates Mixed Heritage People to Assert Their Ancestries?*, „Genealogy”, t. 6, nr 61, s. 1–21, <https://doi.org/10.3390/genealogy6030061>.
- Sowa-Behtane E. (2017). *Binational Marriages in Europe*, [w:] *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. May 27th–28th, 2016*, vol. 3, s. 393–401, <http://dx.doi.org/10.17770/sie2016vol3.1447>.
- Tajfel H., Turner J.C. (2004). *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*, [w:] J.T. Jost, J. Sidanius (red.), *Political Psychology: Key Readings*, New York: Psychology Press, s. 276–293, <https://doi.org/10.4324/9780203505984-16>.
- Turner J. (1982). *Towards a Cognitive Redefinition in the Social Group*, [w:] H. Tajfel (red.), *Social Identity and Intergroup Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, s. 15–36.
- Turner J.C., Reynolds K. (2012). *Self-Categorization Theory*, [w:] P.A.M. van Lange, A.W. Kruglanski, E.T. Higgins (red.), *Handbook of Theories in*

Social Psychology, t. 2, London: Sage Publication, s. 399–417, <https://doi.org/10.4135/9781446249222.n46>.

Umaña-Taylor A.J., Fine M.A. (2004). *Examining Ethnic Identity among Mexican-Origin Adolescents Living in the United States*, „Hispanic Journal of Behavioral Sciences”, t. 26, nr 1, s. 36–59, <https://doi.org/10.1177/0739986303262143>.

Weenink D. (2008). *Cosmopolitanism as a Form of Capital: Parents Preparing Their Children for a Globalizing World*, „Sociology”, t. 42, nr 6, s. 1089–1106, <https://doi.org/10.1177/0038038508096935>.

ADRESY DO KORESPONDENCJI:

Gabriel Alberto Ceballos Rodríguez
University of Tartu
Institute of Social Studies
e-mail: gabriel.alberto.cebillos.rodriguez@ut.ee

Mare Ainsaar
University of Tartu
Institute of Social Studies
e-mail: mare.ainsaar@ut.ee